

ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ КАВИ В УКРАЇНІ

*Крахмальова Н.А., к.е.н., доцент, Хаян І., магістр
Київський національний університет технологій та дизайну*

Анотація. Проведено аналіз сучасного стану, визначено основні тенденції розвитку та надано оцінку кон'юнктури ринку кави в Україні, порівняно основні показники імпорту чайної та кавової групи.

Ключові слова: ринок, ринок кави, формування і функціонування, споживчі грошові витрати, прогнозування, добробут країни.

ФОРМИРОВАНИЕ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ РЫНКА КОФЕ В УКРАИНЕ

*Крахмалева Н.А., к.е.н., доцент, Хаян И., магистр
Киевский национальный университет технологий и дизайна*

Аннотация. Проведен анализ современного состояния, определены основные тенденции развития и представлена оценка конъюнктуры рынка в Украине, сравнены основные показатели импорта чайной и кофейной группы.

Ключевые слова: рынок, рынок кофе, формирование и функционирование, потребительские денежные затраты, прогнозирование, благосостояние страны.

COFFEE MARKET CREATION AND FUNCTIONING IN UKRAINE

*Krakhmaleva N., Hayan I.
Kyiv National University of Technologies and Design*

Abstract. An analysis of the current coffee market state has been made, the main development trends have been defined and the estimation of coffee market conditions all over in Ukraine, has been made; the key indicators of import of tea and coffee group have been compared. The importance of coffee among the most important consumer products has been established.

Keywords: market, coffee market, formation and functioning, consumer financial losses, prediction, welfare of the country.

Постановка проблеми. Значення ринку кави важко переоцінити, адже для широких мас споживачів цей продукт давно став звичною частиною раціону. Кава є важливим експортним продуктом більш ніж для 50-ти країн. Крім цього, вона має величезне економічне значення для мільйонів людей, які прямо чи опосередковано залежать від її виробництва та реалізації як основного засобу для існування.

На сучасному етапі розвитку України ринок кави – один з найбільш активно зростаючих ринків харчової сфери. Проте, незважаючи на всю популярність цього напою, якої він набув останніми роками, ринок кави разом з культурою її споживання, ще тільки формується. Він надзвичайно чутливий до змін як зовнішнього, так і внутрішнього характеру.

Аналіз останніх публікацій. Теоретичною основою дослідження ринкового попиту і пропозиції були праці таких науковців: В.Г. Андрійчука, Л. Вакуленко, Ю. Воскобійника, В. Галушко, В. Гриньову, А. Діброву, С. Квашу, А. Ковтун, Ю.Ю. Колісніченко, О. Скидана, О. Шпичака та інших.

Віддаючи належне науковому доробку дослідників, слід зазначити, що проблеми формування й ефективного функціонування вітчизняного ринку продовольства потребують подальшого дослідження. Особливо це стосується продуктів, вирощування яких в Україні, зважаючи на несприятливі кліматичні умови, неможливе, зокрема кави.

Метою даної статі є обґрунтування теоретико-методологічних засад і практичних заходів щодо формування та функціонування ринку кави в Україні з урахуванням його імпортозалежності для розвитку внутрішнього виробництва, оптимального забезпечення попиту, нарощування експортного потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи український ринок кави, варто зауважити, що наразі це один з найбільш активно зростаючих ринків харчової сфери. Зазначено, що він надзвичайно динамічний у своєму розвитку та не досяг стадії насичення. Водночас, незважаючи на те, що в Україні культура споживання кави ще тільки зароджується, помічено, що навіть в умовах економічних труднощів середній покупець намагається придбати звичну для нього норму кави.

Виробниками кави в Україні вважаються фірми, які займаються обсмаженням, меленням, фасуванням кавових зерен і виробляють з них інші продукти кавової групи чи просто виконують лише одну з перелічених операцій. Проведене дослідження свідчить, що за період з 2010 по 2016 р. загальний обсяг виробництва кави в Україні зріс на 242,3 % (рис. 1).

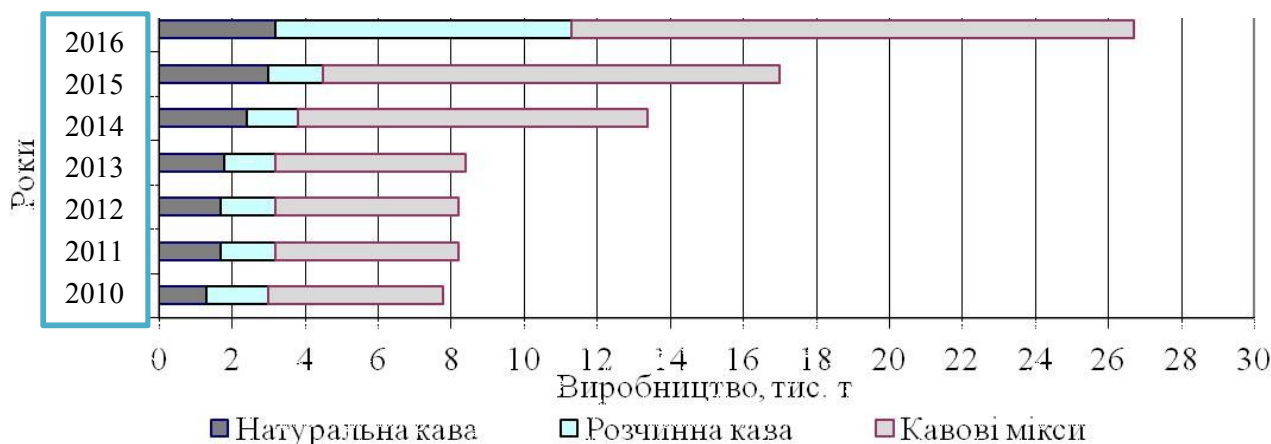

Рис. 1. Динаміка виробництва кави в Україні

Оскільки Україна повністю залежна від постачання кавових зерен, масштаби даного виробництва залишаються відносно незначними. Зауважено, що вагому роль у збільшенні виробництва кави всередині країни відіграють транснаціональні компанії, які поступово переносять свої виробничі потужності в Україну, орієнтуючись переважно на задоволення внутрішнього ринку і лише частково – на експорт. Як наслідок, за останні шість років частка кави, виробленої на території України, у структурі споживання збільшилася з 14,1% у 2010 р. до 38,6% у 2016 році. Водночас, за 2015–2016 рр. частка власного виробництва кави зроста майже на 13,3 відсоткових пункти. Це підтверджує доцільність розміщення виробничих потужностей з виробництва кави на території нашої країни. Дану тенденцію можна охарактеризувати як позитивну, оскільки збільшення обсягів власного виробництва кавових напоїв підвищує продовольчу забезпеченість країни цим продуктом, зрівноважує ринок від різких цінових коливань, тобто виступає стабілізуючим фактором у період валютних криз, логістичних проблем, неврожаю тощо, підвищує зайнятість населення, кваліфікацію робочої сили, оскільки дає можливість оволодіти новими методами управління і маркетингу, а також заміщає імпорт готових кавових продуктів, частково покращуючи сальдо торговельного балансу країни; збільшує надходження у вигляді податків.

На відміну від сегмента міксієв, сегменти натуральної та розчинної кави стабільно нарощували обсяги імпорту. Офіційний імпорт розчинної кави збільшувався швидшими темпами та мав більший порівняно з натуральною кавою фізичний обсяг поставок. Це пояснюється смаковими уподобаннями та рівнем доходів населення. Водночас, огляд натурального сегменту ринку кави дає підстави стверджувати, що за останні шість років її позиції значно зміцнилися. Результати аналізу ринкового середовища натурального сегменту кавового ринку показали, що воно характеризується значною кількістю виробників/імпортерів, у тому числі масою невеликих фірм, які виробляють різні види

одного продукту. Дослідженням встановлено, що вхід у даний сегмент і вихід з нього відносно вільний. Це дає підстави стверджувати, що натуральний сегмент кавового ринку має ознаки ринку монополістичної конкуренції. У свою чергу, розчинні сегменти (розчинна кава та кавові суміші) характеризуються незначною кількістю виробників/імпортерів, вагомими перешкодами входження в галузь та необхідністю врахування реакції з боку конкурентів на зміни власної цінової політики, тому вони тяжіють до олігополії.

Проведений аналіз дав змогу оцінити значущість кави у загальній структурі споживчих грошових витрат домогосподарств України. Як показують результати дослідження, її значущість за останні шість років (2010–2015) збільшилася з 1,049 до 1,203%. При цьому, значущість кави в зернах та меленої у структурі споживчих грошових витрат за досліджуваний період збільшилася з 0,211 до 0,310%, або на +0,099 відсоткових пункта. За той самий період частка розчинної кави зросла лише на +0,055 відсоткових пункта, або з 0,838 до 0,893%. Слід зауважити, що частка розчинної кави в структурі споживчих витрат перевищує частку меленої та кави в зернах майже втричі (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка значущості кави у споживчих грошових витратах домогосподарств України, %

Показники	Роки						2015 р.± до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Значущість кави у споживчих грошових витратах домогосподарств України, в т.ч.:	1,049	1,048	1,033	1,180	1,152	1,203	+0,154
- кава в зернах, мелена	0,211	0,197	0,192	0,249	0,269	0,310	+0,099
- кава розчинна	0,838	0,851	0,842	0,931	0,883	0,893	+0,055
Значущість чаю у споживчих грошових витратах домогосподарств України	0,808	0,816	0,798	1,056	1,005	0,984	+0,176

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

Значущість чаю в загальній структурі споживчих грошових витрат домогосподарств України поступається значущості кави та становить майже 1 % витрат домогосподарств. Отже, витрати на каву, незважаючи на кризові явища в економіці та складні часи для домогосподарств, займають чільне місце серед найбільш важливих для споживачів продуктів, при цьому витрати на неї демонструють надзвичайну стабільність. На відміну від ринку чаю ринок кави насичення ще не досяг, знаходиться на стадії зростання та має значний потенціал.

На основі існуючих даних щодо споживання кави за останні сім років у роботі розраховано прогностні значення споживання кави за натуральним і розчинним сегментами. Для кожного з них запропоновано три прогностні сценарії розвитку, а саме: реалістичний, песимістичний, оптимістичний. Реалістичний сценарій являє собою продовження динамічного ряду даних минулих періодів. Для побудови оптимістичного сценарію використано дані реалістичного з урахуванням найбільшого приросту споживання кави. Зазначимо, що обидва кавові сегменти показали найбільше зростання споживання протягом 2007–2008 рр. Песимістичне прогнозування базується на основі реалістичного сценарію з його подальшим коригуванням на період, коли темп зниження споживання за досліджуваний період був найбільшим. Відповідно, найбільше зменшення споживання кавових напоїв було в 2009 р. по відношенню до 2008 р. Результати прогнозу споживання натурального сегменту до 2017 р., а також результати визначення середньорічних витрат на натуральну каву працездатним населенням України наведено на рис. 2.

Рис. 2. Сценарії розвитку споживання натуральної кави в Україні

Добробут суспільства відіграє значну роль, якщо йдеться про обсяги попиту на ринку. Однак зміни на ринку внаслідок цінових коливань та курсу валют, а також унаслідок прийняття тих чи інших рішень країнами виробниками або споживачами щодо лібералізації або ж, навпаки, протекціонізму внутрішнього ринку, також суттєво впливають на його рівень. У статті нами оцінено існуючий вплив ринку кави на зміни доходів держави, обсяги виробничого і споживчого надлишків та зміни у виробництві й споживанні, що в сукупності дало змогу розрахувати загальний економічний ефект від функціонування ринку кави в Україні (табл. 2).

Таблиця 2

Загальний ефект від зміни умов торгівлі, тис. грн

Сценарій	Роки				
	2013	2014	2015	2016	2017
Сценарій 1	443 915,20	534 047,19	627 368,73	723 498,56	822 187,46
Сценарій 2	583 834,92	710 624,66	842 495,58	978 821,28	1 119 194,61
Сценарій 3	749 332,54	896 986,84	1 050 038,72	1 207 896,60	1 370 131,90
Сценарій 4	479 674,70	601 723,77	728 457,81	859 198,86	993 595,45

Проведене моделювання змін загального суспільного ефекту від зміни умов торгівлі дає підстави для узагальнюючих висновків щодо впливу окремих чинників на добробут суспільства. За даним показником усі сценарії виявилися прийнятними та зберігають тенденцію базового. Також можна спостерігати значне поліпшення результатів загального економічного ефекту, що викликано, насамперед, збільшенням загального споживання кави населенням України. Крім цього підтверджено, що девальвація валюти, а також зміни умов доступу на ринку, ціни суттєво впливають не тільки на основні ринкові показники (величину імпорту, експорту, споживання, внутрішнього виробництва), а й на його суб'єктів.

Висновки: Ринок кави в Україні є одним із найбільш активно зростаючих серед ринків харчової сфери. Порівняно з чаєм, кава є більш елітним напоєм, тому в умовах зниження реальних доходів населення на неї значно більше впливає криза. Крім того, вона є більш еластичною до цінових змін. У процесі дослідження встановлено, що ринок чаю в Україні вже знаходиться на стадії насичення, в той час як ринок кави ще не досяг її та перебуває на стадії зростання.

Встановлено, що витрати на каву, незважаючи на кризові явища в економіці та складні часи для домогосподарств України, займають провідне місце серед найбільш важливих для споживачів продуктів і демонструють стабільність. Незважаючи на те, що для українців чай є більш звичним напоєм, його значущість у споживчих грошових витратах домогосподарств (0,984%) поступається значущості кави (1,203%).

Крім того значний поштовх до інтенсивного розвитку переробної промисловості України, зокрема її кавового сегмента, може дати цілеспрямована програма підтримки державою малобізнесу, а також визначення на державному рівні пріоритетів розвитку ринку напоїв України.

Література

1. Андрійчук В.Г. Оцінювання ефективності використання ресурсів виробничого потенціалу за критеріями «граничний продукт ресурсу – ціна ресурсу» / В.Г. Андрійчук, Ю.Ю. Колісниченко. – С. 80–86.
2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Основи аграрної економіки: підручник / В.П. Галушко, Гвідо Ван Хуленбрук, О.А. Ковтун та ін. – К.: Вища освіта, 2003. – С. 144–150.
4. International coffee organization (ICO) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://http://www.ico.org>.